

СЕКЦІЯ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИКИ

*Білоус В.В., доцент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Статтею 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукову діяльність визначено як інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання і використання нових знань. Процес генерування і впровадження цих знань у царину боротьби зі злочинністю повинен орієнтуватися та гнучко реагувати не тільки на актуальні, але й перспективні запити судово-слідчої практики, інтереси постійного удосконалення останньої. Адже криміналістична теорія впливає із криміналістичної практики і не має інших цілей, ніж обслуговування цієї практики [1, с. 14-17]. Однак, притаманна сьогодні «фундаменталізація» криміналістики і «наукоподібність» криміналістичних знань призводять до неможливості використання деяких її рекомендацій у практичних цілях. Згідно з висновком В. Ю. Шепітька, специфічною тенденцією криміналістики стала надмірна теоретизація останньої, виконання наукових досліджень, що не знаходять належного емпіричного підтвердження, і, як результат, ефективного впровадження в практику [2, с. 42]. Як справедливо зауважує Н. С. Батиргареева, нехтування емпіричними дослідженнями на користь зайвого теоретизування тих чи інших питань сприяло тому, що логіка міркувань і дослідницький інструментарій, за допомогою якого обґрунтовувалися висновки у вітчизняній науці, довгий час характеризувалася однолінійністю та вузькістю [3, с. 75].

«Криміналістика – наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації» [2, с. 34]. Одним із її найбільш значущих та цікавих у науковому плані напрямів є розробка окремих криміналістичних методик, тобто наукових положень і заснованих на них рекомендацій з розкриття і розслідування злочинів окремих видів і груп [4, с. 283]. Наріжним каменем для створення криміналістичної методики є криміналістична характеристика злочину – результат наукового аналізу та узагальнення типових ознак певного виду або роду злочинів; система відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів певного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці

слідчих версій у розслідуванні злочинів. Вона слугує своєрідною інформаційною базою, набором відомостей про певний вид злочинів, об'єднуючи у своїй структурі такі елементи, як: спосіб злочину; місце та обстановка; час учинення злочину; знаряддя і засоби; предмет злочинного посягання; особа потерпілого (жертви); особа злочинця; типові сліди злочину. Значимість (практична роль) криміналістичної характеристики полягає в тому, що її елементи є взаємозалежними, мають кореляційні зв'язки (ймовірні залежності) [5, с. 182,183], що дозволяє в разі виявлення деяких з них з високим ступенем імовірності прогнозувати наявність інших.

Для того, щоб зробити криміналістичну характеристику злочину справжнім робочим інструментом розслідування, слід чітко продумати структуру й дослідити закономірні зв'язки між її елементами. Необхідно зосередити увагу не на описанні зазначених елементів, а на цифрових показниках, що відображають кореляційні залежності між ними. Насамперед ці дані зумовлюють практичне призначення криміналістичної характеристики, враховуються під час розробки методичних рекомендацій із розслідування будь-яких злочинів. Однак на статистичному рівні кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики злочинів на теперішній час установити складно у зв'язку з відсутністю достатнього обсягу даних практики [6, с. 184, 185].

Таким чином, щоб сформувати нову методика розслідування злочинів необхідно розгорнути не тільки теоретичне дослідження, але й отримати нові емпіричні знання. Проте через трудомісткість такі емпіричні дослідження зазвичай проводяться поверхнево [7, с. 38], а відомості, відображені в криміналістичних характеристиках, мають низький рівень репрезентативності [8, с. 121]. Адже в більшості дисертаційних робіт емпіричні дані обмежуються вивченням обмеженої кількості кримінальних проваджень [9, с. 301], в той час коли тільки у 2013 р. Генеральною прокуратурою України обліковувалося 563560 кримінальних правопорушень, а протягом лише однієї окремо взятої доби, під час якої відбувалося голосування на позачергових виборах Президента України 2014 р., правоохоронними органами України було розпочато досудове розслідування у 2228 кримінальних провадженнях.

За обґрунтованим твердженням В. М. Сирих, функції фактологічного (емпіричного) знання, реалізуються лише за умови, що пошукач використовує не який небудь виокремлений факт, а сукупність фактів, здатних дати повне, всебічне і достовірне описання досліджуваного явища чи процесу [10, с. 85]. Відтак, однією з головних умов проведення наукових криміналістичних досліджень на високому рівні є належне інформаційне забезпечення, в тому числі й за рахунок вивчення репрезентативної емпіричної бази, значення якої важко переоцінити з огляду на той факт, що глобальним викликом, який постав перед органами кримінальної юстиції в епоху інформаційного суспільства, є: висока інформаційна ємність, постійна необхідність в отриманні й обробленні великих обсягів даних і підтриманні раніше отриманих відомостей в актуальному стані. В умовах «Третьої індустріальної революції» (Third

Industrial Revolution), *Всеосяжного Інтернету* (Internet of Everything, IoE), інформатизації усіх без виключення сфер суспільного життя масштабу інформаційних потоків зростають лавиноподібно, що зумовлює гостру потребу в їх упорядкуванні. Запобігання інформаційному хаосу і забезпечення високого рівня інформаційних процесів при постійному зростанні обсягів даних становить надзвичайно складне завдання. Вирішення якого стає можливим завдяки застосуванню знань, розробки методів і засобів роботи з інформацією на рівні технології. Тому задоволення актуальних і перспективних потреб правозастосовної, правоохоронної і правозахисної діяльності вимагає невідкладної розробки, адаптації і впровадження в науку і практику широкого спектру сучасних інформаційних технологій, під якими згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» слід розуміти цілеспрямовану, організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Саме тому заслуговує на цілковиту підтримку віднесення розвитку в Україні інформаційного суспільства та впровадження новітніх інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя, діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування до числа пріоритетних напрямів державної політики [11]. Адже якісно нова організація специфічних режимів зберігання та оброблення інформації у сфері правоохоронної діяльності забезпечить реалізацію активної наступальної стратегії у боротьбі з правопорушеннями, корупцією, організованою злочинністю [12].

Очевидно, що класичне індивідуальне накопичення емпіричного матеріалу для дисертаційних досліджень, яке було характерним для європейських учених кінця ХХ ст. [13, с. 45], у теперішній час є малопродуктивним, так як жодному дослідникові не вдається охопити домінуючу частину вище згаданого інформаційного масиву кримінальних проваджень для визначення загальних закономірностей, що входять до предмету дослідження криміналістики, традиційними методами і знаряддями праці. Проте навіть повна індукція як перерахування всіх об'єктів певного класу з виявленням спільних для них властивостей може стати реальністю, якщо збирання, систематизація й узагальнення криміналістично значущих відомостей про злочини буде здійснюватися автоматично в режимі реального часу засобами комп'ютерної техніки.

З того часу, як стало можливим об'єднання ЕОМ в комп'ютерні мережі, все більша кількість досліджень виконується в галузі широкомасштабних (глобальних) обчислень. Групи вчених розробляють проміжне програмне забезпечення (middleware), бібліотеки та інструментальні засоби, які дозволяють спільно використовувати територіально розподілені, а всі об'єднані ресурси як єдину потужну платформу для виконання паралельних і розподілених додатків. Такий підхід до обчислень раніше був відомий як метакомп'ютинг, обчислення, що масштабуються, або

глобальні обчислення, а останнім часом – обчислення Grid. Самі Grid системи визначаються як «гнучке, безпечне, скоординоване спільне використання ресурсів динамічними утвореннями із особистостей, установ і ресурсів» [14]. Відтак сучасний стан комп'ютерних розробок дозволяє виявляти кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики певної категорії злочинів не наочним шляхом, як це здійснювалося раніше, а із застосуванням математичної обробки репрезентативної вибірки кримінальних проваджень. З урахуванням викладеного, заслуговує на цілковиту підтримку позиція В. А. Журавля, що саме комп'ютерні програми автоматизованої обробки емпіричних даних дозволяють установити найбільшу кількість кореляційних залежностей між елементами криміналістичної характеристики будь якої категорії злочинів, перенести отримані дані у кореляційні таблиці, а в подальшому на їх підставі побудувати систему типових версій щодо особи злочинця, мотиву та способу вчинення злочину. При цьому опрацювання даних, відображених у кореляційних таблицях, також має здійснюватися комп'ютерними засобами, з тим щоб максимально сприяти нівелюванню взаємовпливу різноманітних перемінних і хитких даних, що можуть впливати на перекручення тенденцій [8, с. 224].

Потужні та гнучкі обчислювальні технології породжують нові можливості науки в моделюванні, аналізі даних і формах наукової співпраці [14]. Наприклад, соціальна Інтернет мережа для вчених «ResearchGate», сьогодні об'єднує вже близько 3 млн користувачів. Саме тому слід визнати перспективним упровадження і в криміналістику новітніх інформаційних технологій, здатних слугувати не тільки інструментом для здійснення наукових досліджень, але й засобом формування єдиного інформаційного простору для об'єднання вчених різних наукових шкіл і держав з метою вирішення спільних наукових проблем, в т.ч. методом краудсорсингу.

Література

1. Колдин В. Я. Служебная роль криминалистики [Текст] / В. Я. Колдин // Криминалистика. XXI век: материалы науч. практ. конф. (26-28 февраля 2001 г.). – М., 2001. Т. 1. – С. 14, 17;
2. Шепитько В. Ю. Предмет, система и задачи криминалистики в XXI веке [Текст] / Шепитько В. Ю. // Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика IX: сб. науч. статей. Ч. II. Vilnius, Charkovas, 2013. – С. 32-44;
3. Батиргареева В. С. Влияние процессов глобализации мира на развитие криминологической науки в Украине [Текст] / В. С. Батиргареева // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. – Х.: Право, 2013. – Вип. 26. – С. 73-86;
4. Мухин Г. Н. Особенности структуры и содержания методики расследования преступлений, связанных с посягательством на информационные ресурсы [Текст] / Г. Н. Мухин, Д. В. Исютин

- Федотков // Библиотека криминалиста. Научный журнал. – 2013, – № 5. – С. 280-286;
5. Настільна книга слідчого [Текст] / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова [та ін.] – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Ін Юре, 2011. – 736 с.;
 6. Жирний Г. Ю. Щодо вдосконалення окремих криміналістичних методик розслідування злочинів у сфері господарської діяльності [Текст] / Г. Ю. Жирний // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: матеріали наук. практ. конф. / ред. кол.: В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х.: Кроссрууд, 2006. – С. 183-186;
 7. Гармасев Ю. П. Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: теория и практика [Текст] / Ю. П. Гармасев, А. Ф. Лубин. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2006. – 303 с.;
 8. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія [Текст] / В. А. Журавель. – Х.: Апостіль, 2012. – 304 с.;
 9. Бахин В. П. Диссертационные исследования уже не дают повода для изобретения пороха и бумаги [Текст] / В. П. Бахин // Уч. зап. Таврич.ес. нац. ун та им. В. И. Вернадского. – Т. 20 (59) – № 2. – 2007. – С. 300-306;
 10. Сырых В. М. Подготовка диссертаций по юридическим наукам: настольная книга соискателя [Текст] / В. М. Сырых. – М.: РАП, 2012. – 499 с.;
 11. Указ Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» від 20 жовтня 2005 р. № 1497/2005;
 12. Концепція Національної програми інформатизації, схвалена Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 р. № 75/98 ВР;
 13. Малевски Г. В поисках собственной модели обучения – метаморфозы криминалистической дидактики в Литве [Текст] // Модели преподавания криминалистики: история и современность. Сб. науч. тр. / под ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепитько. – Х.: Апостиль, 2014. – С. 21-63;
 14. Системы GRID-вычислений – перспектива для научных исследований [Електронний ресурс] / [Дорошенко А. Е., Алистратов О. В., Тырчак Ю. М., Розенблат А. П., Рухлис К. А.] // Проблеми програмування. – 2005. – № 1. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/1351/02-Doroshenko.pdf?sequence=1>.